

MOTIVACE DOSPĚLÝCH KE VZDĚLÁVÁNÍ: SYSTEMATICKÁ PŘEHLEDOVÁ STUDIE

MOTIVATION IN ADULT EDUCATION: A SYSTEMATIC REVIEW

Michaela Bílá, Jan Kalenda

Centrum výzkumu, Fakulta humanitních studií, Univerzita Tomáše Bati, Zlín

Abstrakt

Príspevek predstaví výsledky systematickej prehľadovej analýzy zaměřené na motivaci dospělých (25–64 let) ke vzdělávání. Studie přinese přehled témat, teorií a metod, které byly od 60. let 20. století využity při zkoumání motivace dospělých ke vzdělávání, včetně nahlédnutí mezioborového kontextu daného výzkumu. Hlavním cílem takto koncipované přehledové studie je popsat (1) v jakých výzkumných kontextech, (2) prostřednictvím jakých teorií, (3) metod a (4) v jakých geograficko-kulturních kontextech byla motivace k dalšímu vzdělávání dospělých doposud zkoumána. Na základě těchto poznatků bude možné stanovit přehled trendů v daném výzkumném poli a přispět ke stávajícím debatám o vývoji mezinárodního vědeckého diskursu o vzdělávání dospělých, včetně míry jeho mezioborovosti.

Klíčová slova: *Motivace; vzdělávání dospělých; systematická přehledová studie; vývoj výzkumného pole*

Abstract

This paper presents the results of a systematic review analysis focusing on the motivation of adults (25–64 years) for education. The study will provide an overview of the themes, theories and methods that have been used since the 1960s to examine adult motivation for learning, including insights into the interdisciplinary context of the research. The main objective of a review study designed in this way is to describe (1) in which research contexts, (2) through which theories, (3) methods, and (4) in which geographical and cultural contexts adult motivation for further education has been studied to date. On the basis of these findings, it will be possible to establish an overview of trends in the research field and to contribute to existing debates on the development of the international scholarly discourse on adult learning, including the extent of its interdisciplinarity.

Keywords: *Motivation; adult learning; systematic review study; research field development*

1 ÚVOD

Ačkoliv problematika motivace ke vzdělávání dospělých představuje jedno z nejstarších výzkumných témat vzdělávání dospělých, podle některých autorů (Boeren, 2012a, 2012 b; Kalenda & Kočvarová, 2021) mu nebyla věnována dostatečná empirická pozornost. To se týká i většiny současných přehledových publikací o stavu bádání ve vzdělávání dospělých (Holford et al., 2022; Evans et al., 2023; Fejes & Nylander, 2019), kde není danému tématu věnován prostor. Z těchto důvodů se proto zaměříme na systematické mapování výzkumného pole o motivaci ke vzdělávání dospělých.

2 TEORIE

Vzdělávání dospělých představuje komplexní systém institucionálně organizovaných a individuálních vzdělávacích aktivit, které rozvíjí znalosti, dovednosti, hodnotové postoje, zájmy a jiné osobní i sociální kvality. Významný faktor v zapojení do něj představuje motivace, kterou lze ve vztahu ke vzdělávání dospělých chápat jako jeden ze zdrojů k účasti (Boeren et al., 2012a). V tomto ohledu motivace představuje intrapsychický proces, jež má svůj zdroj ve vnitřní a vnější situaci jedince a pohybuje se na širokém spektru od amotivace přes různé formy vnější i vnitřní motivace (Ryan & Deci, 2020). Pro mezinárodní výzkum v oblasti vzdělávání dospělých je typických několik klíčových znaků, které hodláme rovněž sledovat i v našem případě. Za prvé je primárně zaměřen na dospělé v anglofonních zemích. Za druhé dominuje mu kvalitativní výzkum. Za třetí empiricky zkoumá především jedince v dalším formálním vzdělávání (Fejes & Nylander, 2019).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Príspevek vychází z metodologie pro tvorbu systematických přehledových studií (Denyer & Tranfield, 2009) a opírá se o rešerši literatury ze dvou klíčových

databází – Web of Science a Scopus. Pro vyhledávání relevantních studií byla zvolena klíčová slova: „Motivation“ a „Participation“ a/nebo „Engagement“ a/nebo „Involvement“ a „Adult Education“ a/nebo „Adult“ a „Lifelong Learning.“ Výsledkem vyhledávání byl vzorek 676 studií, na něž byly aplikovány další podmínky výběru – stude byly napsány v anglickém jazyce a spadají do oblasti společenských věd. Díky tomu byl soubor zúžen na 362 studií z let 1960–2023. Na základě analýz abstraktu pak bylo vyřazeno dalších 16 studií a byla provedena detailní analýza. V návaznosti na práci Fejese a Nylandera (2019) jsme se pro účely tohoto příspěvku zaměřili na analýzu (1) témat a výzkumného kontextu studií, (2) použitých teorií, (3) použité metodologie a (4) geograficko-kulturního prostředí výzkumníků.

4 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Příspěvek přinese systematickou mapu bádání o motivaci dospělých k dalšími vzdělávání, včetně určení hlavních výzkumných trendů v podobě dominujících témat, výzkumných kontextů, trendů a mezer v současném mezinárodním výzkumu tohoto tématu mezi lety 1960 (první záznam v databázích) a 2023. Na základě hlavních zjištění příspěvek nabídneme novou periodizaci vývoje výzkumu motivace dospělých ke vzdělávání a také charakteristik výzkumu s ohledem na převažující témata, teorie, metodologii a geografické/kulturní zasazení výzkumu. Výsledky analýzy rovněž ověří, zdali i výzkum v této oblasti je podobně jako diskurs o vzdělávání dospělých primárně fixován na prostředí formálních vzdělávacích systémů anglosaských zemí, je převážně orientován kvalitativně a opírá se o teorie konstruktivistického učení a sebe-řízeného učení (Fejes & Nylander, 2019). Díky výsledkům studie bude možné lépe zaměřit další bádání ve výzkumném poli a upozornit na limity stávajících přístupů a výzkumů.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Předběžná analýza empirických dat z období 1960–2023 ukázala, že výzkum daného tématu zažívá po roce 2010 postupnou renesanci. Ačkoliv jsou v něm používány podobné teorie jako ve zbytku výzkumného pole o vzdělávání dospělých, metodologicky se jeho výzkum liší mnohem vyšší mírou inklinace ke kvantitativním metodám. Současně s tím, i když v něm převažuje prostředí

formálního vzdělávání dospělých, je výzkum motivace ke vzdělávání dospělých geograficky mnohem pestřejší a není vázaný pouze na anglofonní země. V neposlední řadě je výzkum publikován v širší oblasti oborů, které překračují pole vzdělávání dospělých, a nasvědčují jeho mnohem vyšší míře víceoborovosti. Domníváme se, že tato zjištění mohou přispět do diskuse o víceoborovosti ve vzdělávání tím, že ukážeme, nakolik dochází k využívání teorií a metod z různých oborů při zkoumání tématu, stejně jako nakolik jsou výsledky mezinárodního výzkumu publikovány napříč různými obory.

PODĚKOVÁNÍ

Tento příspěvek byl zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu Fakulty humanitních studií na UTB ve Zlíně „Motivace k účasti na vzdělávání a školení dospělých“ za finanční podpory IGA, u které je registrován pod číslem IGA/FHS/2024/002.

6 LITERATURA

- Boeren, E., Holford, J., Nicaise, I., & Baert, H. (2012a). Why do adults learn? Developing motivational typology across twelve European countries. *Globalisation, Societies and Education*, 10(1), 247–269.
<https://doi.org/10.1080/14767724.2012.678764>
- Boeren, E., Nicaise, I., Roosmaa, E. L., & Saar, E. (2012 b). Formal Adult Education in the spotlight: Profiles, motivation, and experiences of participants in 12 countries. *Lifelong learning in Europe: Equality and efficiency in balance* (pp. 63–86). Bristol: Polity Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctt9qgnfk.9>
- Denyer, D., & Tranfield, D. (2009). Producing a systematic review. *The Sage Handbook of Organizational Research Methods* (pp. 671–689). New York: Sage Publications Ltd.
- Directorate-General for Communication. (2021, 13. February). *Towards a sustainable Europe by 2030*. Luxembourg: European Commission.
https://commission.europa.eu/publications/towards-sustainable-europe-2030_en
- Fejes, A., & Nylander, E. (2019). Mapping out the Research Field of Adult Education and Learning. Cham: Springer.

- Gardner, A., Maietta, H N., Gardner, P D., & Perkins, N. (2021). Postsecondary Adult Learner Motivation: An Analysis of Credentialing Patterns and Decision Making Within Higher Education Programs. *Adult Learning*, 33(1), 15–31.
<https://doi.org/10.1177/1045159520988361>
- Kalenda, J., & Kočvarová, I. (2021). Od mimoprofesní seberealizace k nezbytnosti pracovně orientovaného vzdělávání: Proměna motivace k neformálnímu vzdělávání dospělých v ČR. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, Vol. 57, No. 1: 75–100
<https://doi.org/10.13060/csr.2021.001>